Psychodiagnostiek ontcijferd !

dr. Ivo Bernaerts & Laura Debray

“Je kan een psychodiagnostisch onderzoek doen zonder één test of vragenlijst af te nemen.”

Stelling

Instrumenten zijn hulpmiddelen

- Niet enkel tests en vragenlijsten
  - Ook interview (cf. “intake”), observatie en registratie

- Niet enkel scores
  - Ook inhoudelijke, formele en relationele aspecten

➡ Niet de test staat centraal, maar wel het handelen en denken van de *psychodiagnosticus* die via *interpretatie*, op een *methodische* wijze (= procesmodel) komt tot een *integratie* en *indicatiestelling*.

Bron: 2reflect.nl

PROCES & PSYCHODIAGNOSTIEK

🧭 Systematische aanpak

- Cyclisch proces: van vraagstelling → hypothesen → toetsing → conclusie
- Verhoogt de betrouwbaarheid en validiteit van besluitvorming

👥 Cliëntgericht werken

- Actieve betrokkenheid van de cliënt bevordert motivatie en samenwerking
- Sluit beter aan op de hulpvraag

🔍 Transparantie en verantwoording

- Heldere documentatie maakt toetsing en onderbouwing mogelijk
- Versterkt professionele standaarden en kwaliteit van psychodiagnostiek

⚖️ Voorkomen van denkfouten

- Beschermt tegen bias zoals confirmatiebias en tunnelvisie
- Stimuleert kritisch denken en heroverweging

🔗 Van klacht naar aanpak = interventiegericht

- Zorgvuldige koppeling tussen klacht → verklaring → advies

Basis van de psychodiagnostische modellen

Empirische cyclus van De Groot (1961)

= Grondschema voor wetenschappelijk onderzoek

- Toetsen van hypothesen
- Redeneren en verzamelen van kennis

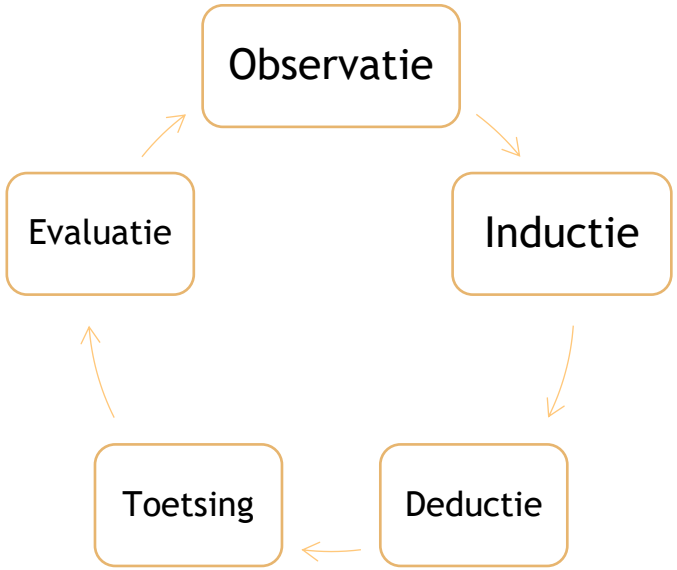

De diagnostische cyclus

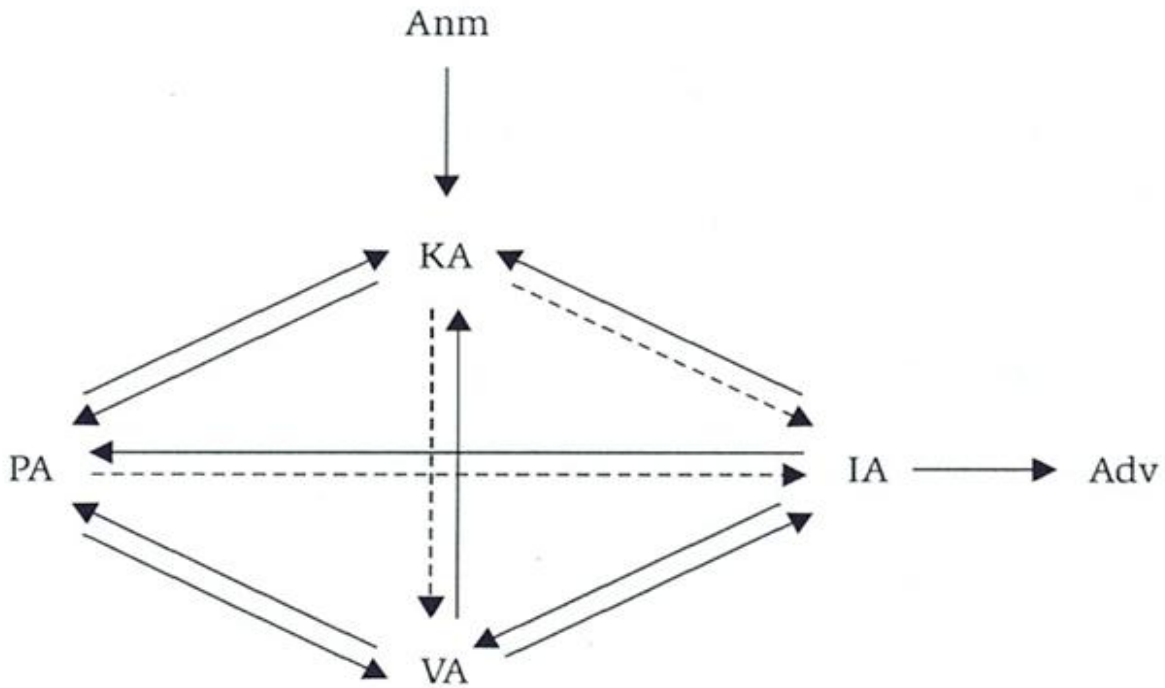

Handelingsgerichte diagnostiek

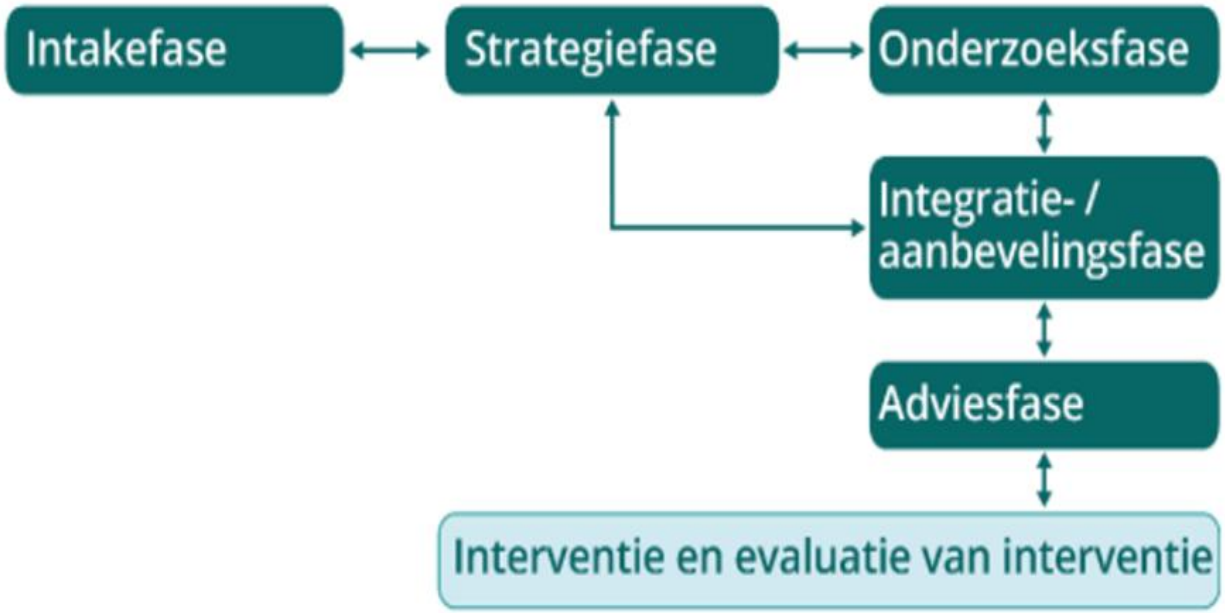

Diagnostisch proces

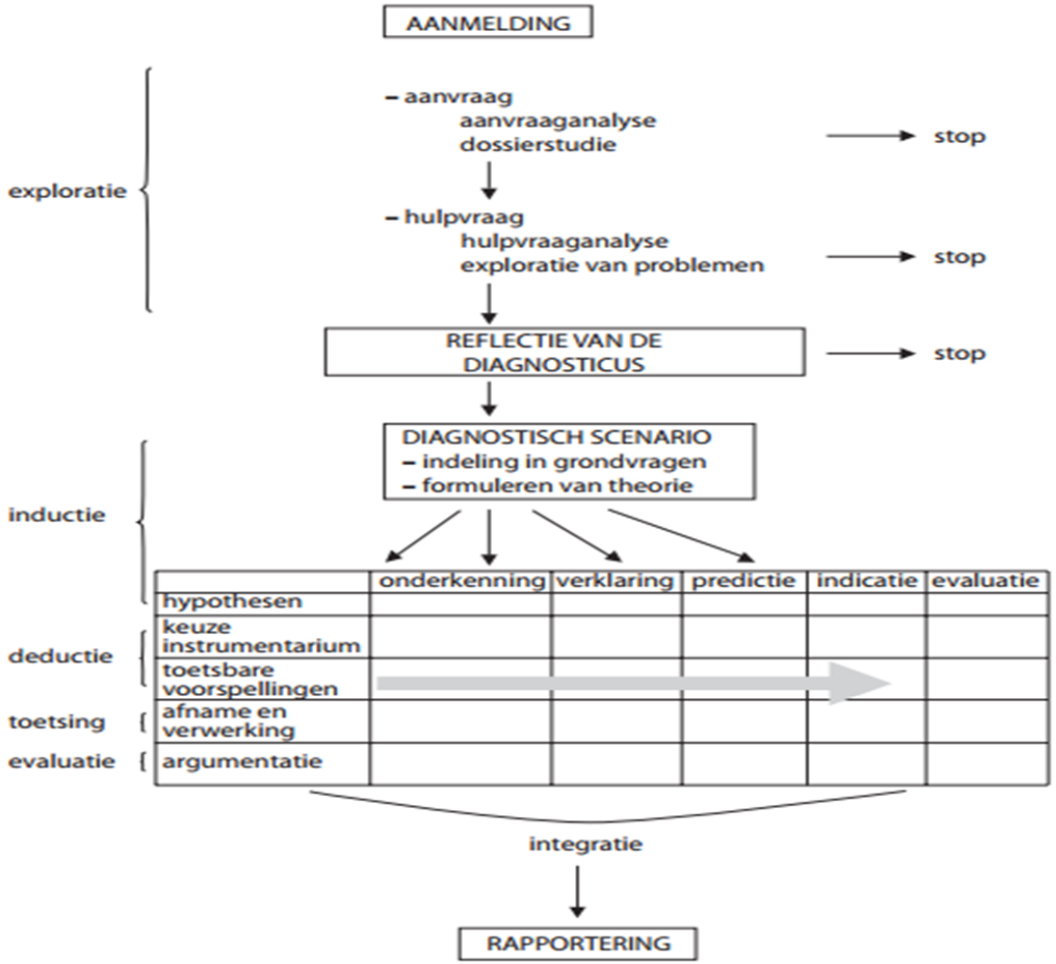

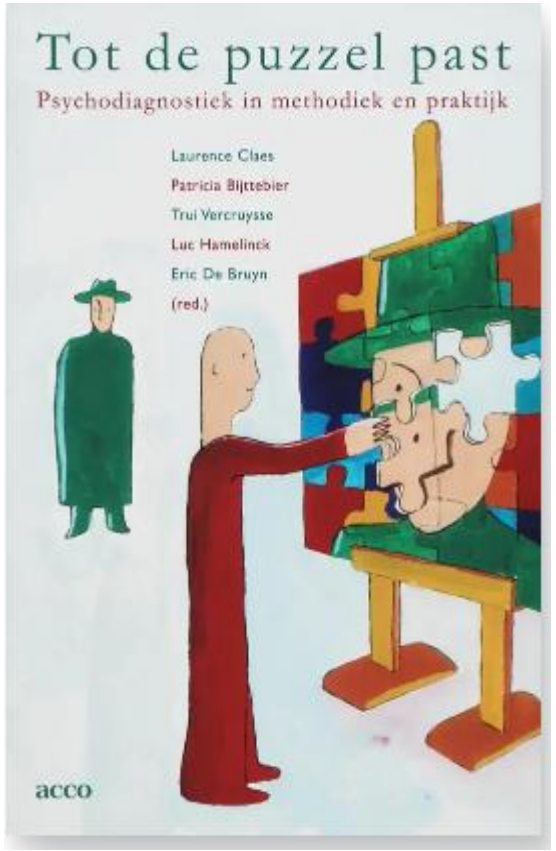

Empirisch Model Probleemidentificatie

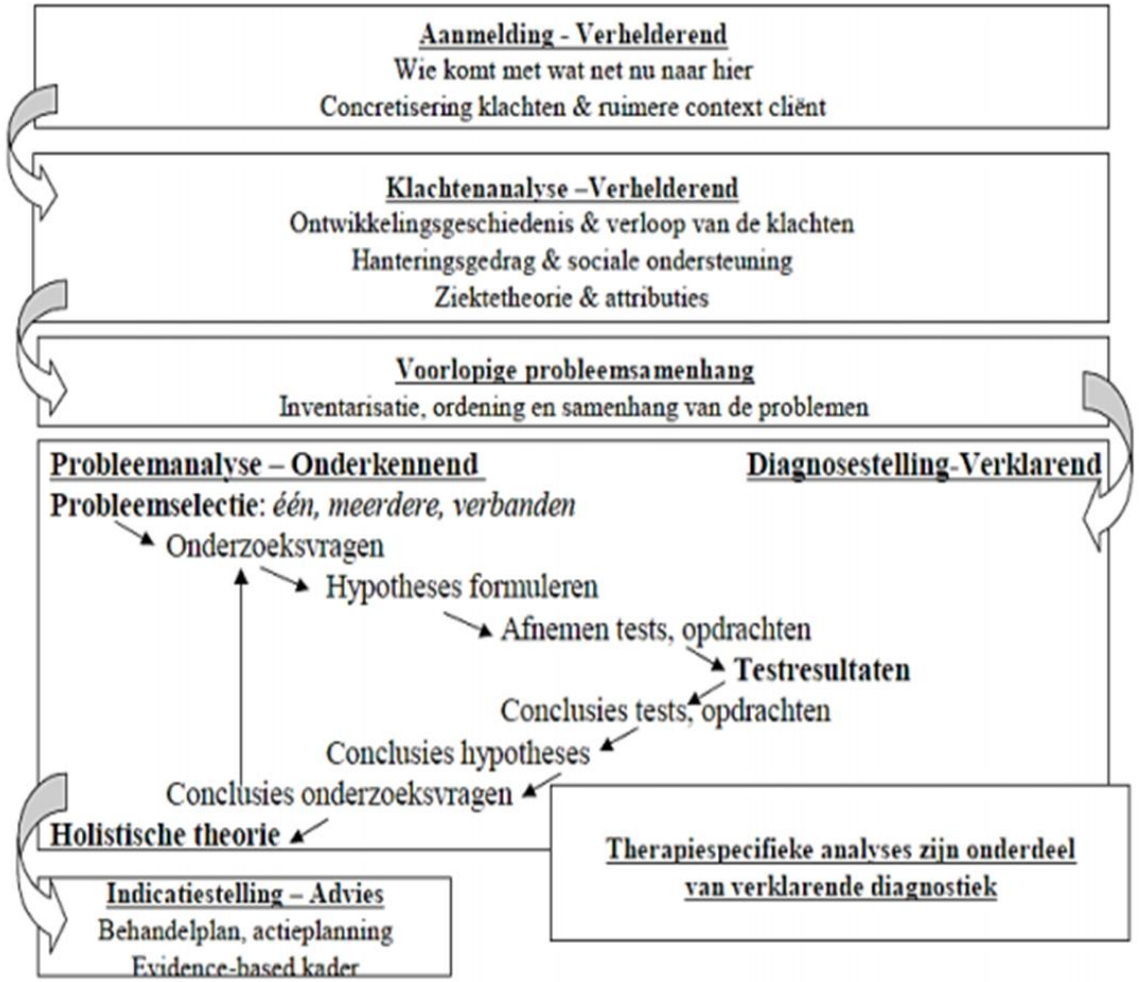

De Raedt, R., & Schacht, R. (2003). Een empirisch model voor probleemidentificatie binnen het gedragstherapeutisch proces [An empirical model for problem identification within the behavior therapy process]. *Gedragstherapie*, *36*(3), 197–222.

Handboek
Psychodiagnostiek voor de hulpverlening aan kinderen en adolescenten
J.A. Tak
J.D. Bosch
S. Begeer
G. Albrecht (red.)
Achtste, geheel herziene druk

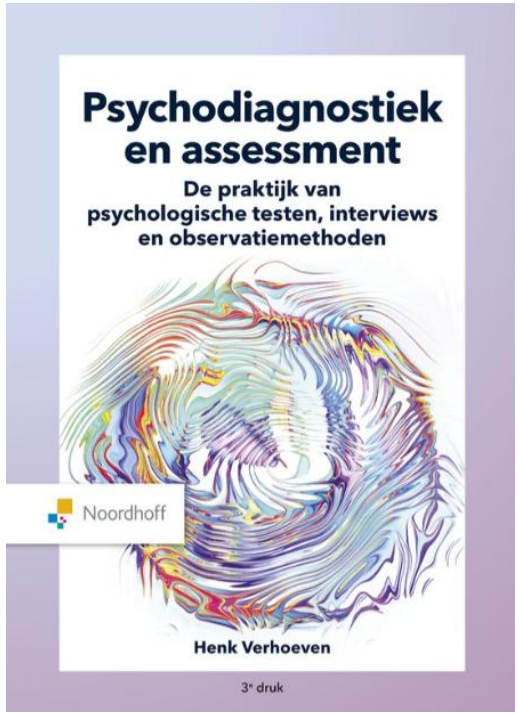
Psychodiagnostiek en assessment
De praktijk van psychologische testen, interviews en observatiemethoden
Noordhoff
Henk Verhoeven
3e druk

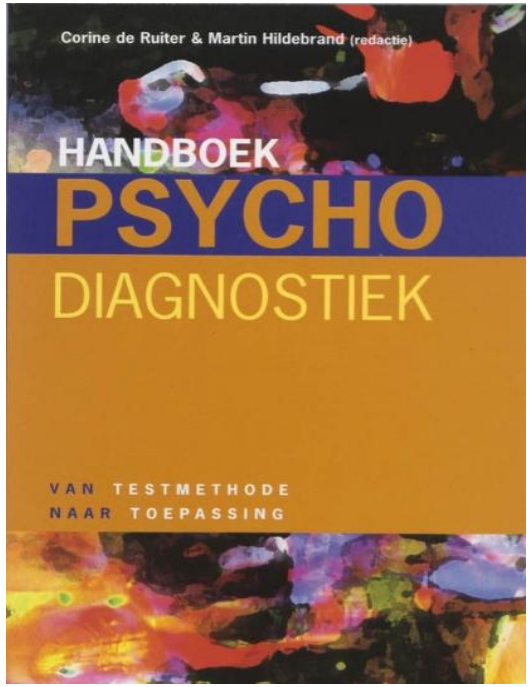
Corine de Ruiter & Martin Hildebrand (redactie)
HANDBOEK
PSYCHO
DIAGNOSTIEK
VAN TESTMETHODE
NAAR TOEPASSING

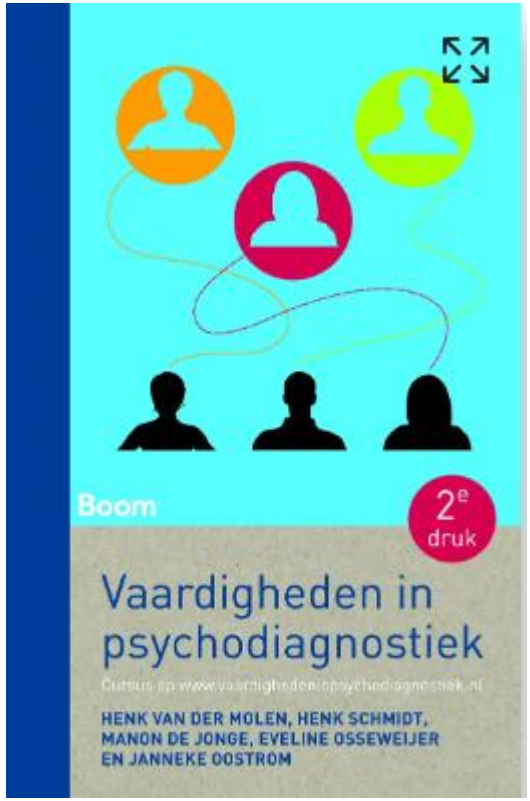
Boom
2e druk
Vaardigheden in psychodiagnostiek
HENK VAN DER MOLEN, HENK SCHMIDT, MANON DE JONGE, EVELINE OSSEWEIJER EN JANNEKE OOSTROM

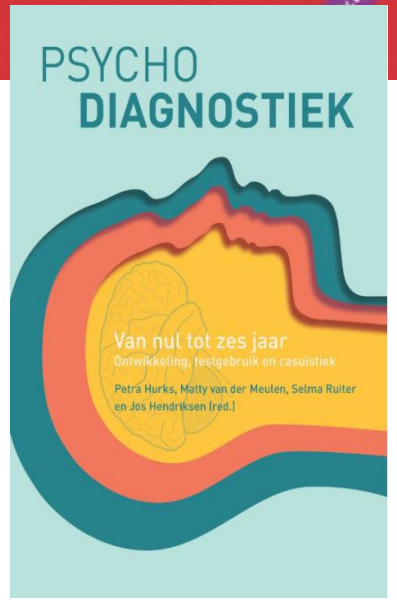
PSYCHO
DIAGNOSTIEK
Van nul tot zes jaar
Ontwikkeling, testgebruik en casuistiek
Petra Hurks, Matty van der Meulen, Selma Ruiter en Jos Hendriksen (red.)

DIAGNOSTIEK BIJ KINDEREN, JONGEREN & GEZINNEN
Specifieke klachten onder de loep
GUY BOSMANS
PATRICIA BUTTERIER
ILSE NOENS
LAURENCE CLAES (RED.)
acco

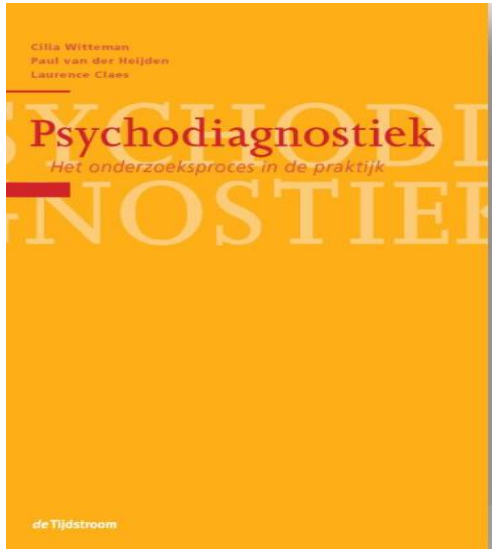
Cilia Witteman
Paul van der Heijden
Laurence Claes
Psychodiagnostiek
Het onderzoeksproces in de praktijk
de Tijdstroom

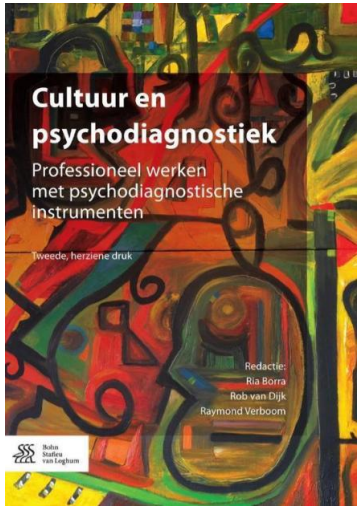
Cultuur en psychodiagnostiek
Professioneel werken met psychodiagnostische instrumenten
Tweede, herziene druk
Redactie:
Ria Borra
Rob van Dijk
Raymond Verboom

BELANGRIJKE UITGANGSPUNTEN

Uitgangspunt 1	De psychodiagnosticus handelt en denkt als een scientist – practitioner
Uitgangspunt 2	De psychodiagnosticus stelt de cliënt steeds centraal
Uitgangspunt 3	De psychodiagnosticus handelt en denkt interventiegericht
Uitgangspunt 4	De psychodiagnosticus handelt en denkt systematisch
Uitgangspunt 5	De psychodiagnosticus hanteert een transactioneel referentiekader
Uitgangspunt 6	De psychodiagnosticus werkt constructief samen met de cliënt en andere betrokkenen
Uitgangspunt 7	De psychodiagnosticus handelt en denkt fair en cultuurbewust
Uitgangspunt 8	De psychodiagnosticus benut en versterkt de positieve aspecten van de cliënt en zijn omgeving
Uitgangspunt 9	Het handelen van de psychodiagnosticus is steeds in lijn met de deontologische code, wettelijke richtlijnen en ethische normen en waarden.

PSYCHODIAGNOSTISCH PROCESMODEL (Debeer et al., 2015)

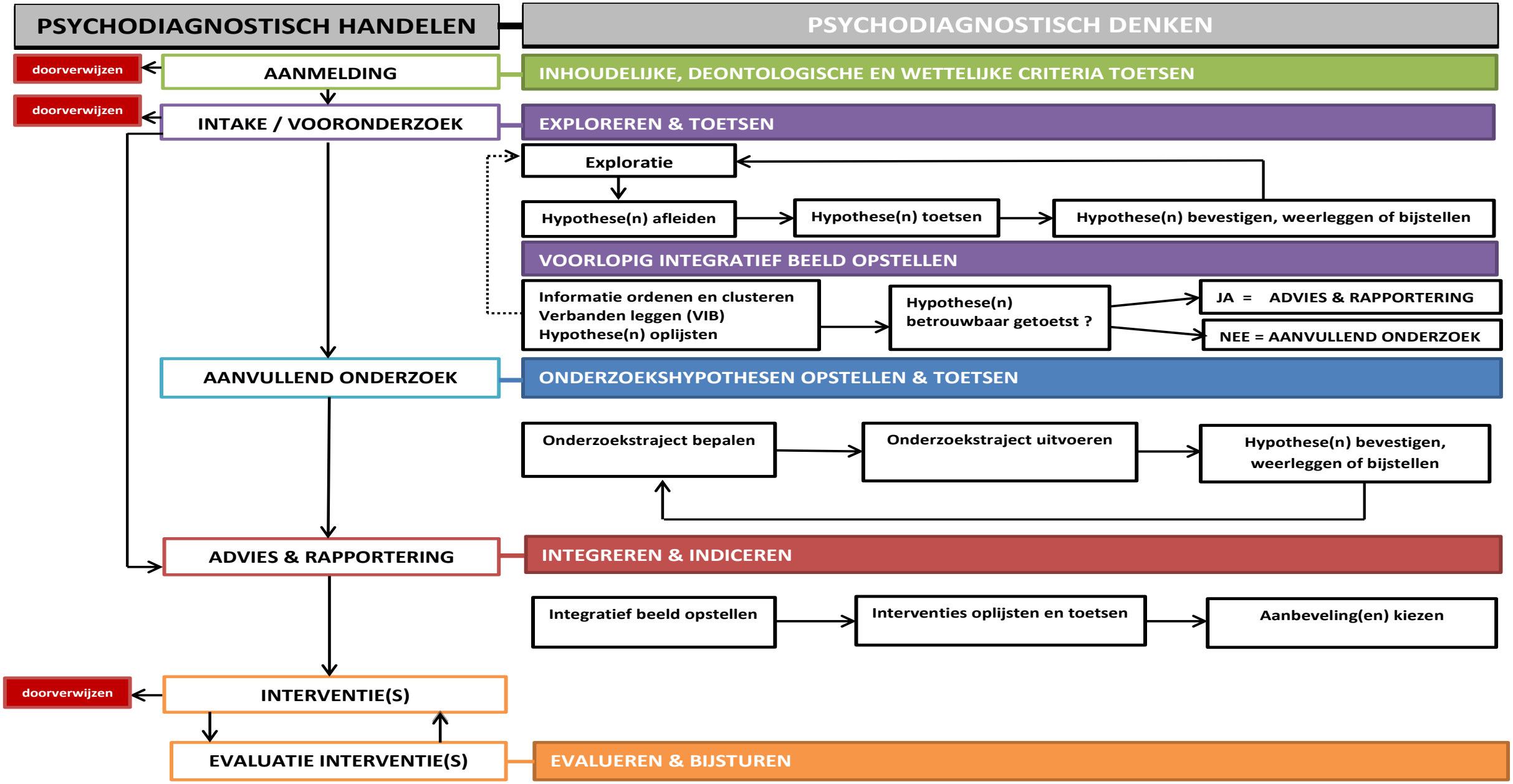

Handboek

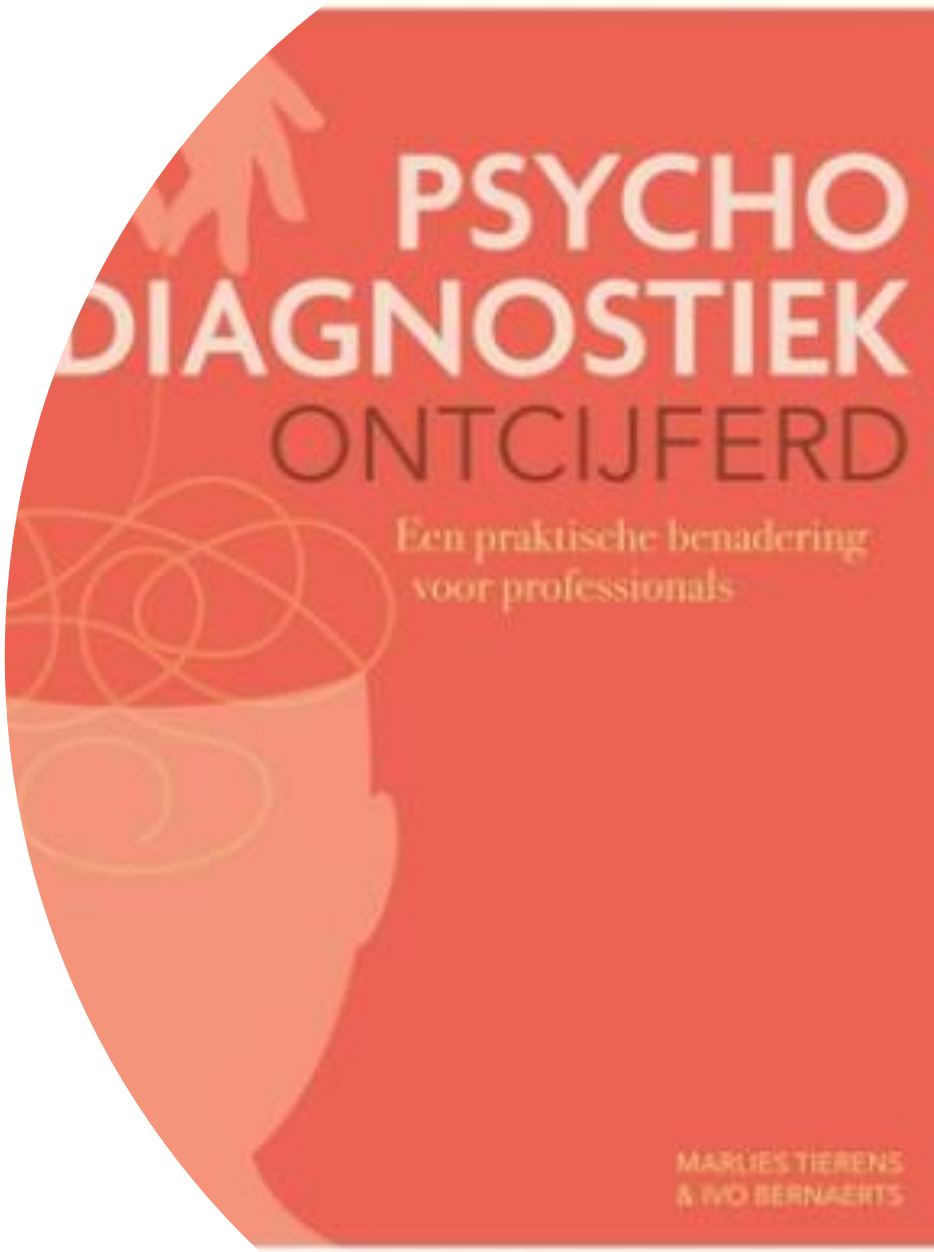
PSYCHO
DIAGNOSTIEK
ONTCIJFERD
Een praktische benadering
voor professionals
MARLIES TIERENS
& IVO BERNAERTS

INHOUD

DEEL 1
INLEIDING IN DE PSYCHODIAGNOSTIEK

1 **Situering en begrippenkader** 11
1.1 Psychodiagnostiek en het gebruik van psychologische instrumenten 11
1.2 Psychodiagnostiek als kritisch denkproces 13
1.3 Psychodiagnostiek als proces met verschillende doelstellingen 14

2 **Het belang van het psychodiagnostisch denkproces** 16
2.1 Alledaags impliciet diagnosticeren 16
2.2 Foutenbronnen en hun oorzaken 18
2.3 Expliciet diagnosticeren als oplossing 24

3 **Het belang van psychodiagnostiek in de samenleving** 31
3.1 De geschiedenis van psychodiagnostiek in vogelvlucht 31
3.2 Waarom is psychodiagnostiek belangrijk? 33

DEEL 2
HET PSYCHODIAGNOSTISCH PROCESMODEL

1 **Het psychodiagnostisch procesmodel voor psychologische hulpverlening** 37
1.1 Inleiding 37
1.2 Uitgangspunten van het psychodiagnostisch procesmodel 40
1.3 Psychodiagnostisch handelen en psychodiagnostisch denken 49
1.4 Fasen van het psychodiagnostisch procesmodel 50
1.4.1 Aanmelding 50
1.4.2 Intake/vooronderzoek 55
1.4.3 Aanvullend onderzoek 77

1.4.4 Advies & rapportering 93
1.4.5 Evaluatie interventie(s): Evalueren en bijsturen 99
1.5 Psychodiagnostiek ontcijferd 110

2 Het psychodiagnostisch procesmodel voor selectie 111
2.1 Waarom is er een apart psychodiagnostisch procesmodel voor selectie? 111
2.2 Fasen van het psychodiagnostisch procesmodel voor selectie 115
2.2.1 Aanmelding 115
2.2.2 Intake/vooronderzoek 117
2.2.3 Aanvullend onderzoek 136
2.2.4 Advies & rapportering 155
2.2.5 Interventie(s) & evaluatie van interventie(s) 163
2.3 Selectiediagnostiek in de praktijk 163

DEEL 3
TESTSCORES VAN A TOT Z

1 Interpretatie van testresultaten 167
1.1 Ruwe score 168
1.2 Concepten uit de psychologische statistiek 171
1.2.1 Frequentieverdeling 172
1.2.2 Maten van centrale tendentie 175
1.2.3 Maten voor variabiliteit 176
1.2.4 Normaalverdeling 179
1.2.5 Scheefheid van de verdeling 181

2 Normscores 184
2.1 Percentielen 184
2.2 z-scores 190
2.2.1 Lineaire z-score 191
2.2.2 Genormaliseerde z-score 195
2.3 Normscores afgeleid van z-scores 202
2.3.1 T-score 203
2.3.2 Geschaalde Score (GS) of Afgeleide Uitslag (AU) 205
2.3.3 IQ- of Indexscore 208

2.4 Stanines of c-scores 210
2.4.1 Stanine 210
2.4.2 C-score 212
2.5 Samenvatting normscores en varianten 213

3 Betrouwbaarheidsintervallen 216
3.1 Betrouwbaarheid 216
3.2 Meetfouten & standaardmeetfout 217
3.2.1 Meetfouten 218
3.2.2 Standaardmeetfout 221
3.3 Betrouwbaarheidsintervallen 223

4 Testresultaten interpreteren 227
4.1 Stap 1: ruwe score naar normscore 227
4.2 Stap 2: bepaal de *s(e)*, eigen aan de (norm)score 229
4.3 Stap 3: bepaal de halve breedte van het BI 230
4.4 Stap 4: bereken BI rond de normscore 231
4.5 Stap 5: interpreteer mét vermelding normgroep 231

DEEL 4
KWALITEITSBEOORDELING VAN TESTINSTRUMENTEN

1 Waar vind je informatie over de kwaliteit van testinstrumenten? 237

2 Welke zijn de kwaliteitscriteria voor testinstrumenten? 240

3 Kwaliteitscriterium 'betrouwbaarheid' 242
3.1 Wat wordt eigenlijk bedoeld met 'betrouwbaarheid'? 243
3.2 Theoretische benadering van betrouwbaarheid 247
3.2.1 Klassieke Test Theorie (KTT) 247
3.2.2 Item-Respons Theorie (IRT) 251
3.3 Soorten methoden van betrouwbaarheidsonderzoek 252
3.3.1 Methode van test-hertest-betrouwbaarheid 253
3.3.2 Methode van paralleltestbetrouwbaarheid 254
3.3.3 Methode van splitsing of halvering 255

3.3.4 Methode van interne consistentie 257
3.3.5 Methode van interbeoordelaars 258
3.4 Wat beïnvloedt de betrouwbaarheid van een testinstrument? 259
3.5 Wanneer is de betrouwbaarheid van een testinstrument hoog genoeg? 262

4 Kwaliteitscriterium 'validiteit' 264
4.1 Wat wordt eigenlijk bedoeld met 'validiteit'? 264
4.2 Validiteit als kwaliteitscriterium in de psychodiagnostiek 266
4.2.1 Constructvaliditeit 266
4.2.2 Criteriumvaliditeit 270
4.3 Andere soorten validiteit 274
4.4 Wanneer is de validiteit van een testinstrument hoog genoeg? 277
4.5 Wat is nu het onderscheid tussen betrouwbaarheid en validiteit? 278

5 Kwaliteitscriterium 'normen' 281
5.1 Van ruwe scores naar normscores 281
5.2 Een normgerichte interpretatie van testscores 283
5.2.1 Klassieke normering 284
5.2.2 Continue normering 285
5.2.3 Representativiteit van de normgroep 287
5.3 Een domeingerichte interpretatie van testscores 293
5.4 Een criteriumgerichte interpretatie van testscores 294
5.5 Houdbaarheidsdatum van normen 295
5.6 Gebruik van normen in de praktijk 296

6 Kwaliteitscriterium 'testfairness' 300

Literatuurlijsten & referenties 305

Bijlagen 311